ئایا شیعر مرد؟ … سۆران محەمەد

لەم ماوەیەی پێشوودا کاك حەمە فەریق حەسەن وتارێکی ئاگراوی و بوێرانەی بە ناوی (بازاڕو شیعر) ـەوە لە بەشی کولتورو ئەدەبی رووداو بڵاوکردەوە، نەك بووە هۆی هوروژاندنی بابەتێکی گرنگ، بەڵکو چەند رایەکی خەتەرناکی تێدا دەربڕیوە کە لە هەندێك شوێندا شکستخواردنی شیعر زەق دەکاتەوە، جا ئایا هۆکەی ئەوەیە کە خۆی شاعیر نییە؟ یان رق لێبوونەوەیەتی لەو شیعرانەی ئەمڕۆ کە بە ناوی شیعرەوە بڵاو دەبنەوە، یان تێکەڵکردنی واقیعی شیعرو جیهانگەرایی یە بە چاوێکی پڕ ئینسافەوە؟ ….تاد ئەو وەڵامە‌ لای خۆیەتی.

حەمە فەریق حەسەن

من لێرەدا وەك دەستپێکردنی وتوێژی ئەم بابەتە، بە پێویستی دەزانم گرنگترین خاڵەکانی وتارەکە‌ بۆ ئەو خوێنەرانەی نەیانخوێندووەتەوە لەم خاڵانەدا چڕ بکەمەوە:

ئەو پێی وایە:-

1- لە هەموو کاتێك زیاترو بە پێچەوانەی جیهانەوە ، ئێستا کورد زۆرترین شیعر بەرهەم دێنێت.

2- رۆژ دوای رۆژ خوێنەری شیعر روو لە کەمییە.

3- ئەو کتێبە شیعرانەی بڵاو دەکرێنەوە نەك نافرۆشرێن، تەنانەت کە پێشکەش دەکرێن ، لە روو دادەمێنێت کەسی پێشکەشکراو بۆیە وەری دەگرێت.

4- شیعری ئەمڕۆ هەموویان ئیعتیباری قەسیدەیەکی شاعیرە کلاسیکییەکانیان نییە. چونکە هەرچی شیعری کلاسیکە، هونەرەکانی

شیعری تێدا خراوەتە کار .

5- لە سەردەمی جیهانگیریدایە، تاکی هۆشیار ئەوەندە ناکەوێتە شوێن خەمە کەسێکی و زاتییەکانی شاعیر و کێشەکانی خۆی لەوێدا نابینێتەوە.

6- لەم ئاکامەدا شاعیرانێك ماوەیەکە لە سەنگەی نا دۆنیایی پێگەی شیعرەوە، لەپاڵ بەهرەکەی خۆیاندا، ڕوویشیان کردووەتە ڕۆمان.

7- لە مێژە گوتراوە: تاکی کورد، ئەگەر بە جووتیاری و شوانکارییەوە خەریک نەبوو، ئەوا دەبێت بە شاعیر.

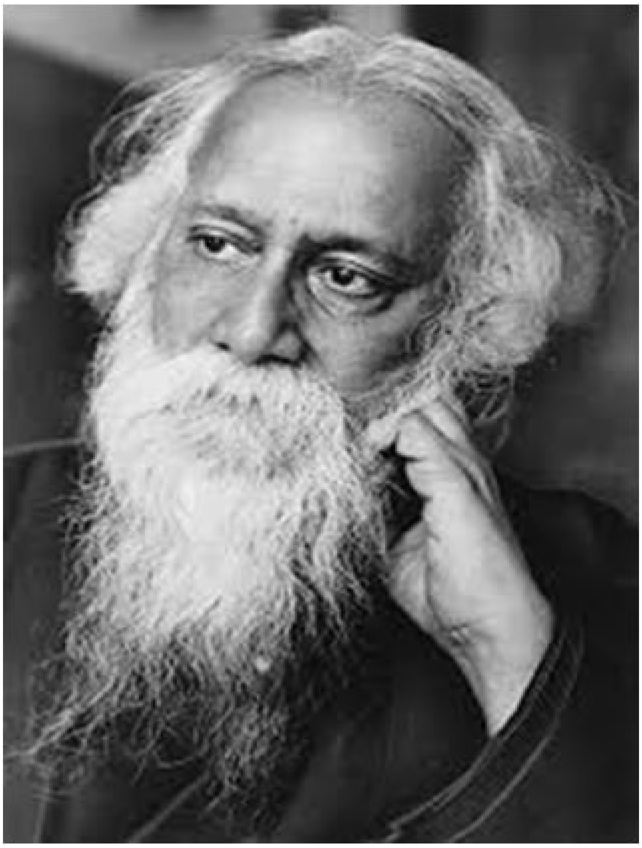

رابیندرانات تاگور

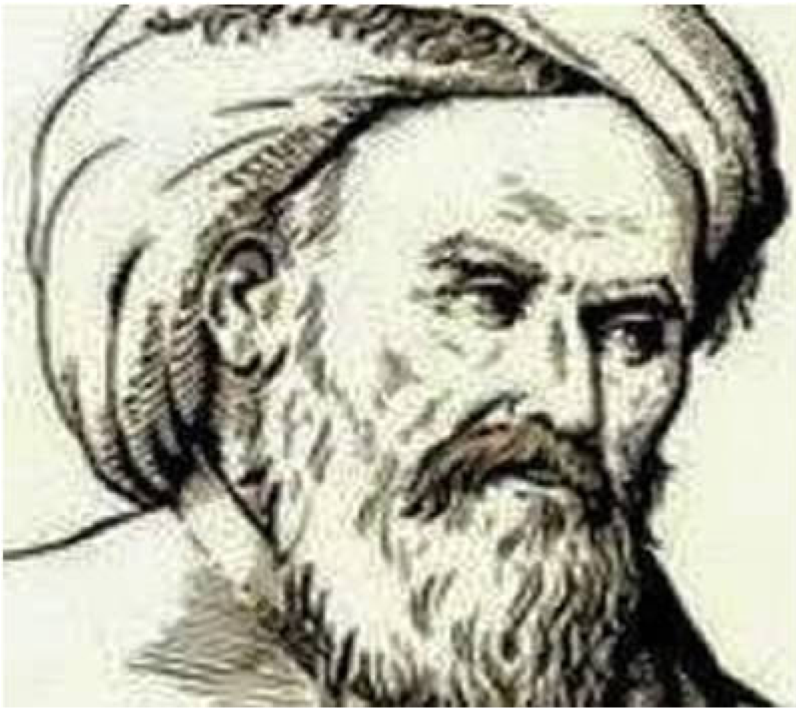

مەلا موحەممەدی کوڕی مەلا عوسمانی باڵخی (مەحوی)

8- لەم سەردەمی جیهانگیرییەدا، تەنانەت تیڤییەکانیش خەریکی پەخشی شیعرن، شاعیرانی زیندوو خۆیان دێنە سەرخەت. سەبارەت بە کۆچکردووانیش، بێکارێکی دەنگ دلێر دێت بۆیان دەخوێنێتەوە.
9- زۆرێک لە شاعیرانی ئەم سەردەمە، لە کوردییەکی ناڕەوان و شپرزە بترازێت، زمانی تر نازانن.
10- زۆربەی ئەوانەی سەریان تێ کردووە، پێویستییان بە زانینی هونەری شیعر نییە! یان بەهەندیان نەگرتووە؟.
11- تەنانەت هێندێک لەشاعیرانی کلاسیکی کورد، هاتوون بە کەمێک دەستکارییەوە لاسایی شاعیرانی عەرەب، فارس و تورکیان کردووەتەوە. زەین و خەیاڵی ئەوانیان بەدەستکارییەوە دووبارە کردووەتەوە.
‌12- تاکی ئێستا خولیا، ململانێ و کێشەکانیشی زۆر لەوە ئاڵۆزترن بە دراوسێ، مەلای گوند و ڕیش سپییەکانی خێڵ چارەسەر بکرێن. بۆیە چیتر ژانری شیعر دەرۆسیان نایەت و ناتوانێت گوزارشتیان لێ بکات. فریاش ناکەوێت ئەو هەموو مەینەتییانە بگرێتە خۆی و بیانکاتە کۆڵ.
13- دونیای نوێ کە ڕۆمانی بە کاڵاکردووە، وادیارە بەنیاز نییە چیتر شیعر بە کاڵا بکات. واتە ئەوە نەزمی نوێی جیهانە کە شیعر دەنرخێنێت. کاڵایەکیش لە بازاڕدا کەم نرخ بێت، دەپووکێتەوە. ئەدەبیش وەختێ بە کاڵا دەبێت، ئیتر دەبێتە ملکەچی یاساکانی بازاڕ
14- لەم ڕووەوە، زەقترین ڕووداوێک کە لەساڵی (2012)دا، جێی سەرنج بووبێت، وەستانی گۆڤاری – بزاڤی شیعر- ە، لە وڵاتی فرانسە، دوای

62 ساڵ لە بەردەوام دەرچوون و بڵاوکردنەوە.

****

من لێرەدا وەك عەوداڵێکی شیعر نایەم بەرگری لە شیعر بکەم، ناشیەم هێرش بکەمە سەر شیعری ئەمڕۆ، هێندەی بە چاوێکی بێلایەنەوە هەندێك لەم بیرو بۆچوونانە دەخەمە ژێر تیشکی لێدوان و شیکردنەوەوە.
گومانی تێدا نییە بەشێك لەم رایانەی سەرەوە رەواو دروستن و جێی دەستخۆشین کە بەو بوێرییەوە خراونەتە ڕوو، بەڵام وا تێدەگەم بەشێکیشیان ناحەقی تێدا دەبیندرێت سەبارەت بە شیعر و شیعری کوردی، وەک لە خاڵەکانی: 4 -5 -7-8-11- 12 دا دەبیندرێت.

پێش ئەوەی کەمێك رای خۆم سەبارەت ئەم خاڵانە روون بکەمەوە دەبێت ئەوە بڵێم شیعر لەگەڵ گیانی مرۆڤبووندایە، چەندێك ئەو گیانە لاواز بێت و دیدی ماتریاڵیست زاڵ بێت بەسەر تێڕوانین و ژیانی ئادەمیزادا، ئەوەندەش شیعر روو لە دابەزین دەبێت، چونکە شیعر زمانی گیانی مرۆڤەو لەگەڵ سەرهەڵدانی شارستانی مرۆڤایەتیدا شیعر هەر بوونی بووەو هەر دەشمێنێتەوە، گەر لاوازیش بێت. دەشکرێت شیعر لەم قەپاغ و قەیرانەی ئێستای رزگار بکرێت و هەموو بوارە فەلسەفی و زانستی و گەردوونی و میتافیزیکی و رامیاری و کۆمەڵایەتی و مێژوویی و تاد… لە خۆ بگرێت و سوود لە کەرەسەکانیان ببینێت و ببێتەوە زمانی چەرخەکەمان، بەڵام ئەم کارەش شاعیرانی تێگەشتوو و پڕ زانست و مەعریفەو سەلیقەو ئەزموون دەخوازێت، نەک وەك هەموو گەندەڵییەکانی بواری ژیانی تاکی کورد، شیعریش بە گەندەڵی سواغ بدرێت و گەندەڵانیش بڵاوی بکەنەوەو بە شیعری بزانن. گومانی تێدا نییە ئێستاشی لەگەڵدا بێت کۆمەڵێك لە خوێنەران و شاعیرانیش شیعر هەر لە غەزەل و حەسرەتەکانی خودی شاعیردا چڕ دەکەنەوەو دەبینن.

ئارسەر رامب□

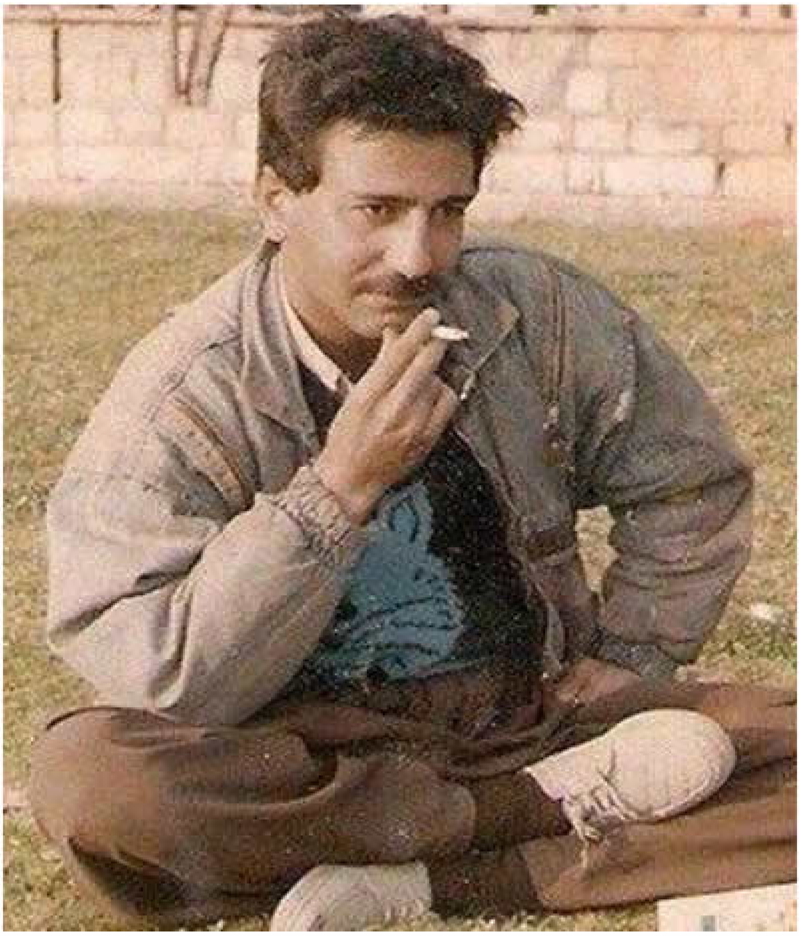

بەکر عەلی

ئێستا با تێگەشتن و را پێچەوانەکانی خۆم سەبارەت ئەو 6 خاڵەی ئاماژەم پێ کردوون بخەمە روو، ئێدی نازانم خوێنەران هاوڕای کام لەم بۆچوونانە دەبن:

خاڵی4: کاك حەمە فەریق پەیڕەوی سیاسەتی (شەلم کوێرم ناپارێزم) لەم وتارەدا جێبەجێکردووە، بەوەی هەموو شیعرو شاعرانی ئەمڕۆی کورد بە یەك پێوەر دەپێوێت و ئیستسنایەکی نەهێشتووەتەوە کە دەڵێت (هەموو) ئەمەش ناحەقییەو من وای دەبینم گەر لە % 20ی شیعری ئەمڕۆش بە شیعر دابنرێن، هەر نە دەبوو بینووسیایە (هەموو)، رەنگە ئەم بڕیارەشی بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە ئەو دانانرێت بە یەکێك لە هەوادارو تایبەتمەندانی شیعر، بە وردی ئاگاداری هەموو لایەن و پێچوپەناکانی ئەو شیعرانە بێت کە لەمڕۆماندا لە کەناڵی میدیا بەربڵاوەکانەوە بڵاودەبنەوە.

خاڵی5: گەر کاکە حەمە ورد ببوایەتەوە بە جۆرەکانی شیعرداو بە تایبەتی سیفەتی شیعرە رەسەن و سەرکەوتووەکاندا، ئەوا دەیزانی جۆری باشی شیعر قاڵبی خەمە تاکەکەسییەکان جێدێڵێت و تەنانەت گەر خودی شاعیریش لە شیعرەکەدا بوونی هەبێت، ئەوا دەبێتە خودێکی گشتی، بۆیە دەکرێت بڵێین شیعری جیهانگەرایشمان هەیە کە بۆ هەموو سەردەمێك و هەموو کۆمەڵگایەك دەخوات. راستە 80%ی شیعری ئەمڕۆ دووبارەکردنەوەی خەمە سواوەکانی خودی شاعیرانن بەکەمێك گۆڕانکاریەوە، بەڵام هەمووشیان نا!

خاڵی 7: من بە رەوای نازانم ئاستی نووسینی شیعر هێند دابەزێندرێت، بخرێتە ئاستی کەسانی نەخوێندەوار و بۆ پیشەو یان پیشەدارانی رەشۆکی و نەخوێندەوار، رەنگە ئەم بۆچوونە بۆ شیعری کاڵوکرچ گونجاو بێت، بەڵام هەر لە شاعیرانی ئەمڕۆشماندا خاوەن بڕوانامەی بەرزو ئاستی هوشیاری پێشکەوتوو جیاواز، بوونیان هەیە.

خاڵی 8: هەرچەندە شەپۆلی بێ بەزەیی گڵۆبالیزەیشن زۆر شتی پەراوێز خستبێت، وەك گیانی بەزەیی و هاوکاری و پەڕتوك و شیعرو زۆر شتی تر… بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێت شیعر لە بوون بسڕێتەوەو ئەو تینیویەتیەی گیانی مرۆڤ بۆ شیعری باش هەیەتی نەهێڵێت. دەبێت چ نەنگییەکی تێدا بێت زانستی دیجیتاڵ سوود بە شیعر بگەیەنێت و بیکاتە دەنگ و رەنگ و بەمەش زیاتر کاریگەریی بخولقێنێت لەسەر گوێگرو بینەر؟ پاشان بۆچی دەبێت هەر (کەسی دەنگ دلێر) کە شیعری شاعیرانی کۆچکردوو دەخوێننەوە (بۆ ئیش) بن؟! مەگەر پێشکەشکارو خوێنەرو دوبلەکار لە کەناڵەکانی تەلەفزیۆندا بێکارن؟

خاڵی 11: راستە شیعر جێپەنجەی کەسایەتی مادی و مەعنەوی خودی شاعیرە بە هەموو پێکهاتە (شوێنکاتەکانیەوە)، بە هونەرو کەرەسەی جیاوازەوە‌، بەڵام لە شیعری هەر زەمەنێکدا جۆرێك لە نزیکی و هاوشێوەیی رێژەیی دەبیندرێت، ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت بڵێین هەموویان چاویان لە یەك کردووە، بەڵکو هەموو پێکهاتە زەمەنییەکان بووەنەتە هۆی خولقاندن و لەدایك بوونی ئەو ستایلە لە شیعر و هۆشی شاعیردا، جا ئەمە ئەوە ناگەیەنێت بەشێك لە شیعری شاعیرە کلاسیکیەکانمان بە تەقلید و چاولێکەریی شیعری عەرەبی و فارسی و توورکی زەمەنەکەی خۆیان لە قەڵەم بدەین، ئەی بۆ نەڵێین ئەوانیش کاریگەربوون بە شاعیرانی کوردی ئەو کاتە و هەمووان لەسەر بنەمای (بەخشین و وەرگرتن) جوڵەیان کردووە، بە تایبەتی لەوەدا کە شیعر لە ناواخندا هەر یەك زمانی مرۆڤەکانە، و زیرەکی و بەهرەو هەستەوەریی لە سیفەتەکانی مرۆڤە بۆ جیاوازی رەگەزو ناشناڵی.

خاڵی 12: مەرج نییە شیعر پەیامدارو ئەرکدار بێت، رەنگە لای بەشیکی زۆری شاعیرانی جیهان؛ شیعر داماڵراو بێت لە دروشم و چارەسەرو لاواندنەوە، ئەم خاڵەش دەگەڕێتەوە سەر تێڕوانین و تێگەشتنی خوێنەر؛ بەوەی ئایا چاوەڕوانی چی دەکات لە شیعر؟! ئایا لای ئەو شیعر هەر ئیستاتیکایە، یان خەیاڵ، یان واقیع؟ یان ئایا دروشمی رامیاریەو شۆڕشە، یان رۆچوون بە زات و نێرگزییەتدا؟ ئایا کورتە نامەیەکی دڵداری هەرزەکارێکە یان ئاشکراکردنی نهێنیەکی پێچ و پەنای گەردوونە؟ پاشان بۆچی شیعر دەبەسترێتەوە بە ڕیشسپی ئاوایی و نەخوێندەواران؟ ئەی ناکرێت شیعر لە تازەترین کەرەسەو ئایدیای پاش پۆستمۆدێرن سوود وەرگرێت و بیخاتە ناو کارگەی هونەری شیعرەوەو بە هێزترین گوتاری هونەری هاوچەرخی لێ بخولقێنێت، کە زۆرێك لە بەردەمیدا دەسەوسان بن، چ لێکدانەوەو تێگەشتن، چ سوود وەرگرتن و گوزارشتکردن لەو ژینگەو شوێنکاتەی مرۆڤەکان تێیدا دەژین؟!

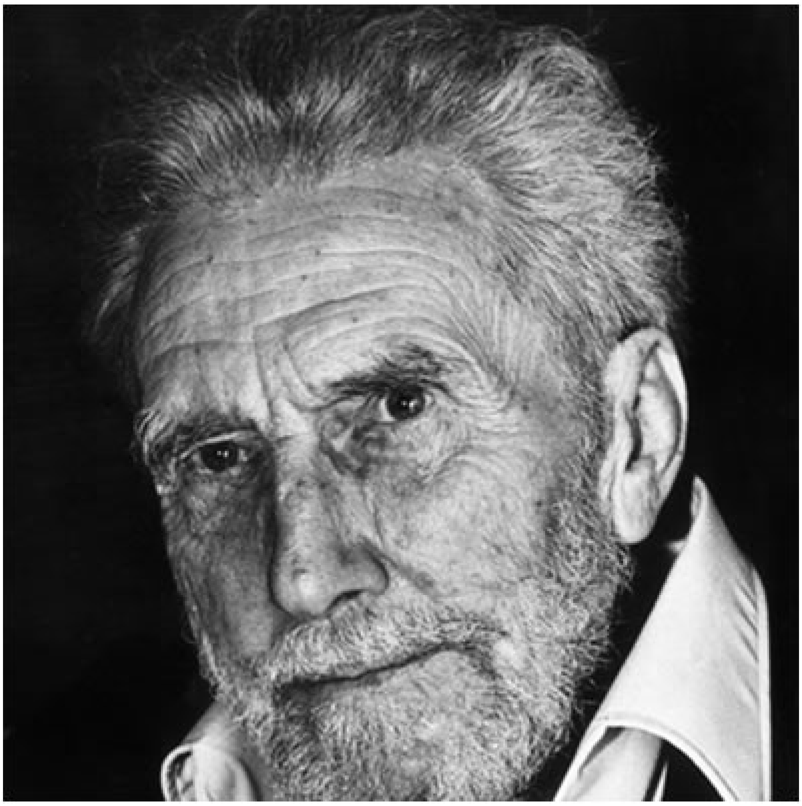

ئێزرا پاوەند

لە کۆتاییدا دەستخۆشی لە کاکە حەمە دەکەم، هەرچەندە وەك خۆی دەڵێت چیرۆکنووسە، بەڵام بابەتێکی زۆر گرنگی خستەڕوو، لە کاتێکدا زۆرێک جورئەتی ئەو راشکاوییەیان نییە، بەڵام بە ڕای من شکستی گەورە لە نەبوونی کاروکاردانەوەی ئەم ڕایانەی کاکە حەمەو دروستنەکردنی دیالۆگدایە، کە هەروا باسەکە دەمرێنێت و وامان لێدەکات لە بەرانبەر ئەم تەوەرە گرنگەدا بێ هەڵوێست بین.

لێرەدا جێی خۆیەتی ئێمەش بپرسین: با وایدابنێین گەر 2000 شاعیرمان هەبێت، جگە لە خوێنەرانی شیعر! ئەی هۆی چییە 10 نوسخەش لە کتێبێکی شیعری چاپکراو بە تیراژی 500 دانە سەرف نابێت؟؟ ئایا کۆمەڵگا نەفرەتی لە هونەرو ئەدەب کردووە کە گیانی هونەرە، چونکە خودی هونەرمەندەکە وەك مرۆڤ مافەکانی لە ئارادا نییە، یان گیانی مرۆڤ بەرەو مردن چووەو ئیدی چیدی ئەو ژانرانەی کۆمپانیا بازرگانیەکان رەواجی پێ نادەن، لە جەنگی ژیاندا بەرەو پووکانەوە دەچن؟ ئەم بابەتە زۆر بابەتێکی هەستەوەرەو جێی خۆیەتی زۆر لە خامە بەدەستان بجوڵێنێت و ئاوڕێکیان بەرەو ئەم دیاردە نێگەتیڤە رۆشنبیریە پێ بداتەوەو بیانهێنێتە سەر خەت، وەك چۆن ماخۆلانی بە من گرت تا ئەو کاتەی لە نووسینی ئەم گوتارە بوومەوە. خوازیارم بەم گوتانە دڵی کەس زویر نەبووبێت و هەر بەڕێزێکیش سەبارەت ئەم تەوەرە جدیە ڕایەکی جیاوازی هەیە خۆزگە بێدەنگی هەڵنەدەبژارد.